

PÕHIÕIGUSTE ARUANNE 2020

2019. aastal oli põhiõiguste kaitses nii edasiminekut kui ka tagasilööke. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2020. aasta põhiõiguste aruandes esitatakse valdkonna põhiarengute ülevaade, tuues esile saavutused ja endiselt probleemsed valdkonnad. Selles väljaandes esitatakse FRA arvamused peamiste hõlmatud teemavaldkondade arengu kohta ja neid arvamusi toetavate tõendite kokkuvõte. Sellega antakse kokkuvõtlik, kuid informatiivne ülevaade põhiõiguste valdkonna peamistest probleemidest ELis ja liikmesriikides.

FRA ARVAMUSED

1 [FOOKUS]

Kümme aastat hiljem: harta potentsiaali täielik avamine

4

Võrdõiguslikkus ja diskrimineerimiskeeld

7

Rassism, ksenofoobia ja nendega seotud sallimatus

9

Romade võrdõiguslikkus ja kaasamine

11

Varjupaiga-, viisa- ja rändeküsimused, piirid ja integratsioon

13

Infoühiskond, privaatsus ja andmekaitse

15

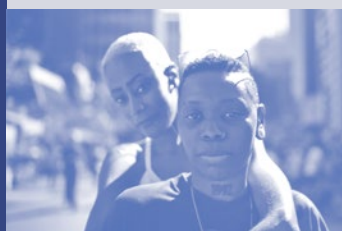
Lapse õigused

17

Õiguskaitse kättesaadavus

19

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise arengud

Käsikiri valmis aprillis 2020.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ega ükski Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti nimel tegutsev isik ei vastuta järgneva teabe võimaliku kasutamise eest.

Luksemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-920-8	ISSN 2467-2432	doi:10.2811/48869	TK-AM-20-001-ET-C
PDF	ISBN 978-92-9474-905-5	ISSN 2467-2661	doi:10.2811/29414	TK-AM-20-001-ET-N

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2020

Paljundamine on lubatud tingimusel, et viidatakse allikale.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti autoriõigusega hõlmamata fotode või muu materjali kasutamiseks ja taasesitamiseks tuleb küsida luba otse autoriõiguse valdaja käest.

© Fotod:

Kaas: © iStock/Joel Carillet; © Gettyimages/FG Trade; © iStock/DNY59; © FRA

Lk 5: © iStock/Mixmike

Lk 6: © iStock/BalkansCat

Lk 7: © iStock/yacobchuk

Lk 8: (ülal) © iStock/fizkes; (all) © iStock/Fertnig

Lk 9: © FRA

Lk 10: © iStock/Cylonphoto

Lk 11, 12 (ülal): © iStock/Joel Carillet

Lk 12 (all): © iStock/dinosmichail

Lk 13: © iStock/gorodenkoff

Lk 15: © iStock/skynesher

Lk 17: © iStock/asiandelight

Lk 18: © iStock/Remus Kotsell

Lk 19: © iStock/Jovanmandic

Lk 20: (ülal) © iStock/lisegagne; (all) © hedgehog94 - stock.adobe.com

1 [FOOKUS]

KÜMMET AASTAT HILJEM: HARTA POTENTSIAALI TÄIELIK AVAMINE

Euroopa Liidu põhiõiguste harta on olnud õiguslikult siduv kümme aastat. See on muutunud ELi tasandil nähtavamaks ja saanud uue põhiõiguste kultuuri aluseks. Riiklikul tasandil on teadlikkus hartast ja selle kasutamise piiratud. Kohtud kasutavad hartat üha enam, mis näitab selle nüüdisaegse õigusvahendi mõju. Valitsused ja parlamendid kasutavad seda siiski endiselt vähe. Näiteks on vähe tõendeid korrapärasest järelevalvest, kas ELi õigust üle võtavad liikmesriikide õigusaktid järgivad hartat. ELi nõukogu kutsus liikmesriike üles vahetama korrapäraselt hartaga seotud kogemusi ja tugevdama asjaomaseid riiklike asutusi. Ei ole siiski lihtne täpselt määrata, millal on harta riiklikul tasandil kohaldatav. See on harta täielikuma kasutamise põhitakistus. Tõsine takistus on ka väike teadlikkus selle lisaväärtusest võrreldes kaua kehtinud õigusallikatega. Õigustöötajad, kes hartat mõistavad ja võivad seda riiklikul ja piirkondlikul/kohalikul tasandil rakendada, saavad aidata selle kasutamist laiendada ja parandada selle rakendamist. Seetõttu on oluline, et riiklikud osalejad saaksid rohkem harta kasutamise erikoolitust.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 51 nõutakse, et EL ja liikmesriigid edendaksid harta sätete kohaldamist, kuid riiklikul tasandil on sellega seoses vähe tehtud. 2019. aasta oktoobris vastu võetud nõukogu järeldustes põhiõiguste harta kohta kutsutakse liikmesriike üles suurendama teadlikkust hartast ning tõhustama poliitika- ja ametnike ja õigustöötajate ning riiklike inimõigusasutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja muude inimõiguste kaitsjate koolitust. Kõik need võivad aidata täielikult saavutada harta potentsiaali.

Hartaga seotud teabe esitamine võiks olla parem. Seni puudub harta riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil rakendamise algatuste ja praktiliste kogemuste koondülevaade. Samuti puudub liikmesriikide ametiasutustes kontaktpunkt asjakohaseid kogemusi hõlmava teabe kogumiseks ning asjaomaste asutuste ja üksikisikute ühendamiseks, et nad saaksid riiklikul tasandil edendada paljulubavaid tavu ja vahetada kogemusi.

FRA ARVAMUS 1.1

Hartat käsitlevate nõukogu 2019. aasta järelduste järelemeetmena peaksid ELi liikmesriigid kaalutlema selliste algatuste ja poliitikate käivitamist, mille eesmärk on edendada teadlikkust hartast ja harta rakendamist riiklikul tasandil. Selleks tuleks kasutada kõigi asjakohaste riiklike osalejate potentsiaali. Hartaga seotud algatused ja poliitikad peaksid olema tõenduspõhised ning tuginema harta kasutamise ja hartast teadlikkuse korrapärasele hindamisele igas liikmesriigis. Tõendeid võiks koguda mitut sidusrühma hõlmavate struktureeritud dialoogidega harta kasutamise kohta riiklikul ja kohalikul tasandil.

Liikmesriigid võiksid kaaluda harta teabekeskuste loomist oma riigiasutustes. Sellised teabekeskused võiksid lihtsustada kooskõlastamist, teabe jagamist ja ühist kavandamist riikide ministeeriumide vahel. Samuti võiksid need olla ühenduslülid riigiasutuste ja muude organite, sealhulgas inimõigusasutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide ning ELi ja riikliku tasandi vahel. Peale selle võiksid nad tuvastada süsteemi lünki. Teabekeskused võiksid koondada asjakohast teavet harta kasutamise kohta ja jagada seda kõigi asjakohaste sektorite riiklike osalejatega ning teiste liikmesriikide riigiasutuste ja ELi institutsioonidega, kui see on asjakohane.

FRA ARVAMUS 1.2

ELi liikmesriigid peaksid kaaluma seaduseelnõude õigusliku kontrolli ja mõju hindamise riiklike menetlusnormide tugevdamist, et parandada järjepidevust hartaga. Sellistes menetlustes tuleks sõnaselgelt viidata hartale, samamoodi nagu põhiseaduslikele inimõigustele ja mõnel juhul Euroopa inimõiguste konventsioonile.

Liikmesriikide seadusandjad peaksid pöörama erilist tähelepanu tagamisele, et ELi õigust üle võtvad õigusaktid oleksid hartaga täielikult vastavuses.

Euroopa Komisjon võiks otsida rohkem võimalusi seadusjärgsete inimõigusasutuste, näiteks riiklike inimõigusasutuste, võrdõiguslikkust edendavate asutuste või ombudsmanide rahastamiseks, et aidata neil arendada eksperditeadmisi seoses harta kohaldamisega riiklikul tasandil. See võib aidata neil täita oma ülesannet abistada liikmesriike harta kohaldamisel, sealhulgas õigusloomes ja poliitikakujundamisel ning Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide kasutamisel.

FRA ARVAMUS 1.3

Õiguskoolituse Euroopa strateegia (2011–2020) läbivaatamisel peaks EL tagama Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamise suunatud ja praktilise koolituse. Hartaga seotud koolitusvõimalusi tuleks edendada ka muudes ELi poliitikates ja programmides, et ELi ja riiklikul tasandil pakutavad koolituskavad oleksid kasulikud õigustöötajatele ja ametnikele ning riiklikes ametlikes inimõigusasutustes töötavatele ekspertidele.

ELi liikmesriigid peaksid pakkuma oma kohtunikele ja muudele õigustöötajatele korrapäraselt, suunatud ja vajaduspõhised harta kohaldamise koolitust. Riiklikel inimõigusasutustel ja nende ELi tasandi võrgustikel peaks olema piisavalt vahendeid oma töötajate koolitamiseks harta kohaldamise valdkonnas.

Nõukogu 2019. aasta järeldustes harta kohta julgustatakse liikmesriike „tagama [...] siseriiklike menetlusnormide vastavuse hartale“. Riikide seadusandjatel on kohustus tagada järjepidevus hartaga, kui nad võtavad ELi õigusaktid üle riiklikku õigusesse. Erinevalt ELi menetlusnormidest mainitakse riiklikes mõju hindamise ja õigusliku kontrolli menetlusnormides hartat siiski harva.

Paljud kodanikuühiskonna organisatsioonid, kes teevad FRAga põhiõiguste platvormi raames koostööd, kutsuvad üles suurendama hartat käsitleva koolituse rahastamist ning ELi uuendama tegevust, kuidas kogutakse teavet, kuidas liikmesriigid hartat kohaldavad. Soovitakse ka praktilisi rakendussuuniseid, mis aitaksid liikmesriikide asutustel rakendada ELi õigust hartaga vastavuses.

FRA uuringud näitavad, et riiklikud inimõigusasutused ei kasuta täielikult harta potentsiaali. 2019. aastal vastu võetud nõukogu järeldustes on rõhutatud, et neil on „oluline roll põhiõiguste kaitsmisel ja edendamisel ning harta järgimise tagamisel“. See hõlmab liikmesriikide seadusandjate asjakohast nõustamist seoses tulevaste õigusaktide ja poliitikameetmetega. ELi tasandi ja riiklikud rahastamiskavad võivad aidata riiklikel inimõigusasutustel ja muudel inimõiguspädevusega organitel saada eksperditeadmisi harta kohta.

Õigustöötajad ja riigiasutuste ametnikud vajavad erikoolitust, et tõhusalt kohaldada hartat, mis on võrdlemisi uus õigusakt. Paljudel õigusteadust aastaid tagasi õppinud õigustöötajatel ei kuulunud harta õppekavasse. Harta kasutamine nõuab põhjalikke teadmisi Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikast. Õigustöötajad peavad seda teadma, et mõista, millal hartat kohaldatakse, kas konkreetne harta säte on õigus või põhimõte ning kas seda saab konkreetses kontekstis kohaldada eraõiguslike isikute vahel (horisontaalne vahetu mõju).

Õiguskoolitus keskendub harva põhiõigustele. Peale selle kasutavad õigustöötajad pakutavat koolitust eri liikmesriikides väga erinevas ulatuses. FRA uuringud näitavad, et kodanikuühiskonna inimõigusorganisatsioonid pakuvad hartat käsitlevat koolitust või osalevad sellises koolituses harva. 25 riiklikust õiguskoolitusasutusest, kellega FRA konsulteris, märkis alla poole, et viimase kümne aasta jooksul pakuti rohkem hartaga seotud koolitust või saavutati suurem teadlikkus hartast.

Harta kohaldamisel saadud kogemuste vahetamine on väga oluline kahel põhjusel. Esiteks on inimestel harta kasutamisega veel vähe kogemusi. Nad on endiselt teerajajad. Teiseks on paljudel hartaga seotud juhtudel rahvusvaheline mõõde, näiteks Euroopa vahistamis-määruse korral. See muudab tavade rahvusvahelise vahetamise eriti oluliseks.

Nõukogu andis hiljuti oma põhiõiguste, kodanikuõiguste ja isikute vaba liikumise töörühmale ülesande pidada iga-aastast dialoogi harta üle. Sellega tunnistatakse sellise teabevahetuse lisaväärtust. Kindel tõendusbaas soodustaks arutelu.

FRA ARVAMUS 1.4

Nõukogu ning ELi liikmesriigid peaksid tagama, et korrapäraselt ajakohastataks e-õiguskeskkonna platvormil hiljuti kasutusele võetud moodulit, mis kogub hartaga seotud kogemusi ja tegevusi. Samuti peaksid nad suurendama liikmesriikide asjaomaste organite, sealhulgas riiklike inimõigusasutuste, kodanikuühiskonna osalejate, akadeemiliste ringkondade ja kutseliitude teadlikkust sellest uuest vahendist. Tõendid, näiteks uue platvormi kaudu kogutavad tõendid võiksid olla alus uuele hartaga seotud teabevahetusele nõukogu põhiõiguste, kodanikuõiguste ja isikute vaba liikumise töörühmas.

ELi institutsioonid ja liikmesriigid peaksid uurima täiendavaid arvamuste vahetamise foorumeid ja võimalusi, mis tooksid kokku kohtunikud, liikmesriikide parlamendid ja kodanikuühiskonna kogu ELis. Näiteks võiksid liikmesriikide parlamendid kasutada sellise foorumina Euroopa Liidu parlamentide Euroopa Liidu asjade komisjonide konverentsi (COSAC). Lisaks võiksid eri võrgustikud tugineda varasematele kogemustele ja osaleda hartat käsitlevates korrapärastes dialoogides liikmesriikide kohtute vahel. Need võrgustikud on näiteks Euroopa õiguslase koolituse võrgustik (EJTN), Euroopa Liidu kohtute võrgustik (RJEU) ning Euroopa Liidu Riiginõukogude ja Kõrgemate Halduskohtute Ühendus (ACA). Asjakohaste platvormide kaudu võiks korraldada asjaomaste kodanikuühiskonna organisatsioonide vahelisi vahetusi. Kohtuvälised asutused võiksid tugineda varasematele näidetele ja seada sisse hartaga seotud korrapärase teabevahetuse võrdõiguslikkust edendavate asutuste Euroopa võrgustiku (Equinet) ja riiklike inimõigusasutuste Euroopa võrgustiku (ENNHRI) kaudu. Sellise vahetuse tulemusi tuleks levitada asjaomastes riigikeeltes, et teave jõuaks oluliste osalejateni riiklikul ja kohalikul tasandil.

2

VÖRDÕIGUSLIKKUS JA DISKRIMINEERIMISKEELD

2019. aastal ei toimunud võrdse kohtlemise direktiivi kauaoodatud vastuvõtmist, mistõttu ELi diskrimineerimisvastane õigusraamistik jäi ebatäielikuks. Võrdõiguslikkuse tegevuskava edendasid siiski uue võrdõiguslikkuse voliniku ametisse nimetamine ja Euroopa sotsiaalõiguste sambaga seotud uute õigusaktide vastuvõtmine. Võrdõiguslikkust edendavate asutuste tõhusus ja sõltumatus, mis on võrdõiguslikkuse poliitikaraamistiku põhielement, olid endiselt probleemsed. EL ja liikmesriigid alustasid algatusi, et toetada võrdõiguslikkuse andmete kogumist ja kasutamist, sealhulgas diskrimineerimise testimise kaudu. Samal ajal võeti riiklike võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise poliitikate tulemusel vastu õigusakte ja tegevuskavu. Neist mõne eesmärk on parandada eriti haavatavate rühmade kaitset. Teiste eesmärk on diskrimineerimiskeeldu paremini rakendada. Lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste (LGBTI-inimeste) põhiõigused edenesid mitmes liikmesriigis. Samal ajal kogeti teistes liikmesriikides mittediskrimineerimise põhiõiguse suhtes tagasilööki.

FRA ARVAMUS 2.1

ELi seadusandja peaks jätkuvalt uurima kõiki võimalusi, et võtta edasise viivitusega vastu võrdse kohtlemise direktiiv, arvestades püsivaid tõendeid usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise kohta sellistes valdkondades nagu haridus, sotsiaalkaitse ning juurdepääs kaupadele ja teenustele, sealhulgas eluasemele. See tagaks, et ELi õigusaktid pakuvad igakülgset kaitset diskrimineerimise eest nendes olulistes eluvaldkondades.

ELi toimimise lepingu artikli 19 alusel saab vastu võtta ELi õigusakte, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel. ELi nõukogu on seni võtnud vastu õigusakte, mis tagavad kaitse soo, rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise eest olulistes eluvaldkondades. Need hõlmavad tööhõivet ja kutseala, haridust, sotsiaalkaitset ning juurdepääsu kaupadele ja teenustele, sealhulgas eluasemele. Seevastu usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse ja seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise eest kaitsevad ELi õigusaktid ainult tööhõive valdkonnas. Tulemusena on mõni ELi toimimise lepingu artiklis 19 sätestatud kaitstav tunnus (sugu ja rassiline või etniline päritolu) ELi õiguse kohaselt paremini kaitstud kui teised (usutunnistus või veendumused, vanus, puue ja seksuaalne sättumus).

Euroopa Komisjon esitas 2008. aastal võrdse kohtlemise direktiivi ettepaneku (KOM(2008) 426). See kaotaks nimetatud lõhe, laiendades kaitset usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise eest hariduses, sotsiaalkaitstes ning juurdepääsul kaupadele ja teenustele.

2019. aastal püüti uuesti väljuda selle olulise õigusakti üle nõukogus peetavate läbirääkimiste ummikseisust. Euroopa Komisjon tegi ettepaneku minna ühehäälselt otsust nõudvalt korrald üle kvalifitseeritud häälteenamusele, kasutades ELi lepingu artikli 48 lõikes 7 sätestatud nn üldist sillaklauslit. ELi nõukogu eesistujariik Soome korraldas ministrite poliitilise mõttevahetuse, et uurida võimalikke edenemisviise. Arutelu käigus selgus, et paljud ELi liikmesriigid pooldavad direktiivi vastuvõtmist, et täita lüngad ELi õigusaktides ja tagada igapäevane õigus võrdsele kohtlemisele. Aasta lõpuks ei olnud nõukogu siiski veel saavutanud vajalikku konsensust.

Eri alustel diskrimineerimine ja ebavõrdsus on endiselt argielu osa kogu ELis. Seda kinnitavad FRA uuringud, Eurobaromeetri eriuuring diskrimineerimise kohta ELis ja 2019. aastal avaldatud liikmesriikide uuringud, mis põhinevad diskrimineerimise testimisel. FRA uuringutest ilmneb ka järjepidevalt, et diskrimineerimist kogevad inimesed teatavad sellest harva mõnele asutusele. Seda olenemata sellest, et kõigis ELi liikmesriikides on olemas võrdõiguslikkust edendavad asutused, nagu on ette nähtud rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis (2000/43/EÜ) ja mitmes soolise võrdõiguslikkuse direktiivis.

Võrdõiguslikkust edendavate asutuste üks peamisi ülesandeid on pakkuda diskrimineerimise ohvritele kaebuste esitamisel sõltumatut abi. Kui ohvritelt küsitakse, miks nad diskrimineerimisest ei teatanud, on kõige sagedam vastus, et nende arvates ei muutuks sellest midagi. See viitab võrdõiguslikkust edendavate asutuste inim-, finants- ja tehniliste ressursside tõhususe, sõltumatuse ja piisavusega seotud probleemidele; need kajastuvad ka Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni (ECRI) viienda järelevalvetsükli raames 2019. aastal avaldatud riigiaruannetes.

Võrdõiguslikkuse andmed on hädavajalikud tõendus põhiste mittediskrimineerimise poliitikate kujundamiseks, suundumuste jälgimiseks ja diskrimineerimisvastaste õigusaktide rakendamise hindamiseks. ELi liikmesriikidel ei ole siiski veel võrdõiguslikkuse andmete kogumise ja kasutamise koordineeritud lähenemisviisi, nagu tunnistab mittediskrimineerimise, võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse ELi kõrgetasemeline töörühm.

Kõrgetasemeline töörühm tunnistab ka muid liikmesriikide ühiseid probleeme. Need on diskrimineerimisaluste ja nende eluvaldkondade tasakaalustamatus, mille kohta andmeid kogutakse, samuti ebapiisav konsulteerimine asjaomaste sidusrühmadega andmete kogumise kavandamisel ja rakendamisel. Kõrgetasemelise töörühma 2018. aasta suunistes võrdõiguslikkuse andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta (*Guidelines on improving the collection and use of equality data*) antakse konkreetseid juhiseid nende probleemide lahendamiseks riiklikul tasandil.

2019. aastal avaldas kõrgetasemelise töörühma võrdõiguslikkuse andmete alarühm, mida juhib FRA, kaks lisavahendit. Võrdõiguslikkuse andmete käsitlemise tavade kogum innustab suuniseid praktikas rakendama. Diagnostilist kaardistamisvahendit saab kasutada andmelünkade tuvastamiseks ja võrdõiguslikkuse andmekeskuse arendamise alusena. Mõni ELi liikmesriik juba kohaldab nii suuniseid kui ka täiendavaid vahendeid, et olukorda parandada. Kuigi suunised on liikmesriikidele, võivad ka ELi institutsioonid ja asutused neid analoogia põhjal kohaldada, et tugevdada mitmekesisuse järelevalvet.

Aasta jooksul kasutati üha enam ka diskrimineerimise testimist, et saada diskrimineerimise kohta objektiivseid tõendeid. See on kasulik täiendus muudele allikatele (nt diskrimineerimiskogemuste küsitlusuuringud). Lisaks pööras mitu ELi liikmesriiki rohkem tähelepanu diskrimineerimisele, mis tuleneb rohkem kui ühe diskrimineerimisaluse kombinatsioonist või läbipõimumisest, st mitmekordsele ja läbipõimunud diskrimineerimisele.

FRA ARVAMUS 2.2

ELi liikmesriigid peaksid tagama, et võrdõiguslikkust edendavad asutused saaksid tõhusalt täita neile ELi diskrimineerimisvastaste õigusaktidega määratud ülesandeid. See tähendab, et tuleb tagada võrdõiguslikkust edendavate asutuste sõltumatus ja piisavad ressursid. Seda tehes peaksid liikmesriigid nõuetekohaselt arvestama Euroopa Komisjoni soovitud võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta ja ECRI muudetud üldist poliitilist soovitusi nr 2.

FRA ARVAMUS 2.3

ELi liikmesriigid peaksid tõhustama tegevust võrdõiguslikkuse andmete kogumise koordineeritud lähenemisviisi saavutamiseks, et kasutada võrdõiguslikkuse andmeid võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise valdkonnas tõendus põhiste poliitikate alusena. Nad peaksid tuginema andmekogumisvahendite terviklikule kogumile, sealhulgas uuringutele ja diskrimineerimise testimisele, ning töötama välja selliste olukordade piisava hõive strateegiad, kus eri diskrimineerimisalused põimuvad või toimivad kombineeritult. Seejuures peaksid ELi liikmesriigid võtma nõuetekohaselt arvesse mittediskrimineerimise, võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse ELi kõrgetasemelise töörühma suuniseid võrdõiguslikkuse andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta. Nad võiksid kasutada ka kaardistamisvahendit ja neid täiendavate tavade kogumikku. ELi institutsioonid ja asutused peaksid kaaluma nende suuniste kohaldamist oma struktuurides.

FRA ARVAMUS 2.4

→

Eli liikmesriigid peaksid ka edaspidi võtma vastu ja rakendama erimeetmeid, mis tagavad, et lesbid, geid, biseksuaalid, trans- ja intersoolised (LGBTI-) inimesed saaksid täielikult kasutada oma põhiõigusi, mis tulenevad ELi ja riiklikust õigusest. Liikmesriigid peaksid võtma meetmeid, et käsitleda avaliku sektori asutuste või ametnike homofoobsete ja transfoobsete avalduste kahjulikku mõju. Liikmesriigid peaksid arvesse võtma kättesaadavaid diskrimineerimise tõendeid, sealhulgas FRA teise LGBTI-uuringu andmeid, et tuvastada kaitstes esinevad lüngad ja need nõuetekohaselt kõrvaldada. Eelkõige tuleks võtta meetmeid, mis tagavad LGBTI-noorte turvalisuse koolides.

2019. aasta veebruaris kutsus Euroopa Parlament Euroopa Komisjoni üles võtma vastu uut strateegilist dokumenti LGBTI-inimeste võrdõiguslikkuse edendamiseks lähiaastatel. See oleks järelmeede komisjoni loetelule LGBTI-inimeste võrdõiguslikkuse edendamise meetmetest aastateks 2016–2019. Euroopa Komisjon lisas oma 2020. aasta tööprogrammi eristrateegia, et tagada LGBTI-inimeste võrdõiguslikkus kogu ELis.

2019. aastal edenesid LGBTI-inimeste põhiõigused mitmes liikmesriigis. Eelkõige said samasoolised paarid rohkem õigusi ning diskrimineerimisvastaseid seadusi laiendati nii, et need hõlmasid sõnaselgelt soodentiteeti või sootunnuseid.

Mõnes liikmesriigis lükkas parlament siiski samasooliste paaride õiguslikku tunnustamist taotlevad seaduseelnõud tagasi. Mõnes teises liikmesriigis tabas õigust mittediskrimineerimisele või kogunemisvabadusele tagasilöökk seoses LGBTI-inimeste võrdõiguslikkusega.

2019. aastal viis FRA läbi oma teise LGBTI-inimeste uuringu. Tulemustest selgub, et LGBTI-inimesed kogevad paljudes eluvaldkondades jätkuvalt diskrimineerimist. Euroopa Parlament võttis 18. detsembril vastu resolutsiooni LGBTI-inimeste avaliku diskrimineerimise ja nende vastu suunatud vaenukõne kohta. Resolutsioonis antakse ülevaade praegustest murettekitavatest suundumustest kogu ELis. Need on „rännakud LGBTI-inimeste sotsiaalkeskuste vastu mitmes liikmesriigis, homofoobsed avaldused ja LGBTI-inimeste vastu suunatud vaenukõne eelkõige valimiste kontekstis, ning õigusaktid, mida võidakse kohaldada meedia, hariduse ja muude infosisu vormide kättesaadavuse piiramiseks viisil, mis kitsendab põhjendamatult sõnavabadust LGBTI-küsimustes“.

3

RASSISM, KSENOFOOBIA JA NENDEGA SEOTUD SALLIMATUS

19 aastat pärast rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi vastuvõtmist ning 11 aastat pärast rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse vastuvõtmist ei olnud mitu liikmesriiki asjakohaseid ELi õigusakte nõuetekohaselt üle võtnud ega kohaldanud. Euroopa Inimõiguste Kohus ja liikmesriikide kohtud kehtestavad sõnavabaduse ning vaenu õhutamise ja vaenukõne piirangute nõuded. 2019. aastal oli ELi tasandil teatud poliitikaarenguid seoses antisemitismiga, kuid väga vähe arenguid seoses rassismi ja ksenofoobiaga. Mõned liikmesriigid võtsid vastu poliitikad, et paremini tõkestada rassismi ja julgustada inimesi vaenukuritegudest teatama, kuid nende mõju hindamine oli endiselt keeruline. Uuringute ja küsitluste tulemuste kohaselt kogesid vähemuse taustaga inimesed ja rändajad ELis jätkuvalt ahistamist, vägivalda ning etnilist ja rassilist diskrimineerimist eri eluvaldkondades. Diskrimineeriv etniline profileerimine oli 2019. aastal endiselt probleem, nagu näitasid uuringud mitmes liikmesriigis.

Rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse (2008/913/JSK) artiklis 1 on sätestatud meetmed, mida liikmesriigid peavad võtma, et karistada tahtlike rassilike ja ksenofoobsete tegude eest. Artiklis 4 nõutakse ka, et kohtud käsitsid eelarvamuslikku motiivi raskendava asjaoluna või võtaksid seda arvesse õigusrikkujatele karistuste määramisel. Kuriteoohvrite õiguste direktiivi (2012/29/EL) põhjenduses 63 on kinnitatud, et kuritegudest teatamise julgustamiseks ja selle hõlbustamiseks tuleb õigustöötajaid koolitada ja võtta meetmeid, mis võimaldavad kuritegudest teatada kolmandatel isikutel. ELi õiguse rakendamisel tagatakse, et ohvrid ja tunnistajad saavad vaenukuriteost teatada ning et politsei tuvastab vaenukuriteo ohvrid ja registreerib rassistliku motiivi kuriteost teatamise ajal.

Nagu selgub rahvusvaheliste järelevalveasutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide aruannetest, ei olnud mitu liikmesriiki 2019. aastaks raamotsuse sätteid täielikult ja nõuetekohaselt üle võtnud. Euroopa Inimõiguste Kohus ja liikmesriikide kohtud seavad piiranguid sõnavabaduse kasutamisele vaenukõne ja vaenu õhutamise õigustamiseks. Mõni liikmesriik võttis vastu vaenukuritegude uurimise ja nende eest süüdistuse esitamise suunised kriminaalõigustöötajatele. Mitmes liikmesriigis tegeldi alateatamisega kolmandate isikute kaudu teatamise ja kogukonna kaasamise kaudu. Vaenukuriteod on siiski endiselt ulatuslikult alateatud ja registreerimata ning vaenukuritegude andmete riiklik kogumine on ebapiisav, nagu selgub järjepidevalt FRA tehtavatest ja muudest uuringutest.

FRA ARVAMUS 3.1

ELi liikmesriigid peaksid rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemist käsitleva raamotsuse sätteid täielikult ja nõuetekohaselt üle võtma ning neid kohaldama. Lisaks peaksid nad võtma vajalikud meetmed, et kriminaliseerida eelarvamuslast ajendatud kuriteod (vaenukuriteod), käsitledes rassistlikku ja ksenofoobset motiivi raskendava asjaoluna.

ELi liikmesriigid peaksid võtma meetmed, mis julgustavad vaenukuritegudest teatamist ja soodustavad ohvri suunamist tugiteenuste juurde. Samuti peaksid nad tagama iga väidetava vaenukuriteo tõhusa registreerimise, uurimise, selle eest süüdistuse esitamise ja selle kohtuliku menetlemise. Seda tuleb teha kooskõlas kohaldatava riikliku, ELi, Euroopa ja rahvusvahelise inimõigustealase õigusega.

ELi liikmesriigid peaksid tõhustama tegevust vaenukuritegude andmete süstemaatiliseks registreerimiseks, kogumiseks ja iga-aastaseks avaldamiseks. Andmed peaksid olema osandatud vähemalt eelarvamusliku motiivi, kuriteo liigi ning ohvri(te) ja kuriteo toimepanija(te) soo ja vanuse alusel, et võimaldada liikmesriikidel välja töötada tõhusad tõendus põhised õigus- ja poliitikameetmed vastuseks sellele nähtusele. Andmeid tuleks koguda kooskõlas riikliku õigusraamistikuga ja Euroopa Liidu andmekaitsealaste õigusaktidega.

FRA ARVAMUS 3.2

ELi liikmesriigid peaksid oluliselt parandama oma meetmete ja institutsioonilise korralduse tõhusust ELi ja riiklike diskrimineerimisvastaste õigusaktide täitmise tagamisel. Eelkõige peaksid liikmesriigid tagama, et sanktsioonid on piisavalt tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. See võib vähendada tõkkeid, mida etnilised vähemused ja sisserändajad kogevad juurdepääsul haridusele ja tööhõivele ning teenustele, sealhulgas eluasemele.

Et võidelda eelarvamustega etnilistesse vähemusrühmadesse kuuluvate isikute suhtes ning tagada võrdne juurdepääs tööturule ja tööturul osalemine, võiksid meetmed sisaldada mitmesuguseid elemente. Need on muu hulgas nimesid mittekasutava värbamispoliitika kehtestamine, diskrimineerivate tavade seire, alateadliku eelarvamuse teadvustamine ja sellega seotud koolitus, tööandjate ja sotsiaalpartnerite toetamine võitluses diskrimineerimise ja tööturul osalemise takistuste vastu ning diskrimineerimisvastase koolituse pakkumine eraettevõtete ja avaliku sektori tööandjatele.

FRA ARVAMUS 3.3

ELi liikmesriigid peaksid välja töötama konkreetseid, praktilisi ja kasutusvalmis juhendid, tagamaks, et politseiametnikud ei teeks oma ülesannete täitmisel diskrimineerivat etnilist profileerimist. Sellised juhendid peaksid välja andma õiguskaitseasutused ning need tuleks lisada politsei standardsesse töökorda ja politseiametnike käitumisjuhenditesse. Liikmesriigid peaksid selliseid juhendeid süstemaatiliselt edastama esmatasandi õiguskaitseametnikele.

Põhiõiguste harta artikkel 21 keelab igasuguse diskrimineerimise etnilise päritolu ja rassi alusel. Samuti on rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi (2000/43/EÜ) artikli 3 kohaselt keelatud igasugune etnilise või rassilise päritolu alusel diskrimineerimine juurdepääsul haridusele, tööhõivele, teenustele, sealhulgas eluasemele ning sotsiaalkaitsele, k.a tervishoiule. Euroopa Komisjoni ja rahvusvaheliste inimõiguste järelevalveorganite aruannetest selgub, et liikmesriigid peavad tõhustama tegevust direktiivi sätete nõuetekohaseks rakendamiseks. Nagu näitavad FRA tehtud ja muud uuringutulemused, kogevad etniliste vähemusrühmade liikmed, sealhulgas rändajad, kogu ELis jätkuvalt diskrimineerimist kõigis eluvaldkondades, kõige sagedamini töö ja eluaseme otsimisel.

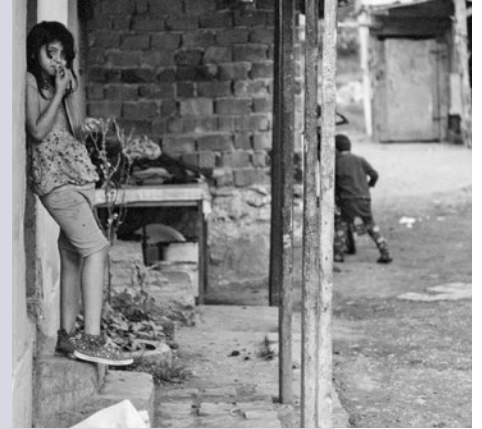

Mitmes liikmesriigis tehtud uuringud näitavad, et politseis esineb jätkuvalt diskrimineeriva etnilise profileerimise juhtumeid. Selline profileerimine võib vähendada usaldust õiguskaitse vastu. See on vastuolus ka rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvahelise konventsiooni põhimõtete ja muude rahvusvaheliste normidega, sealhulgas nendega, mis on sätestatud Euroopa inimõiguste ja põhi-vabaduste kaitse konventsioonis ning Euroopa Inimõiguste Kohtu asjaomastes kohtulahendites, samuti Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis.

4

ROMADE VÕRDÕIGUSLIKKUS JA KAASAMINE

2019. aastal möödus kümme aastat sellest, kui ELi nõukogu võttis vastu romade kaasamist käsitlevad järeldused, mis koostati romade kaasamise Euroopa platvormi esimesel kohtumisel. Dokument sisaldas kümnet romade kaasamise ühist põhimõtet. 4. põhimõttes kutsutakse üles, et kõigi romade kaasamise poliitikate eesmärk oleks „tuua romad üldisesse ühiskonda (üldkasutatavad haridusasutused, tavapärased töökohad, harilikud eluasemed)“ ning kaotada „osaliselt või täielikult eraldatud haridussüsteemid või eluasemed“, kus need veel eksisteerivad. Kümneaastase tegevusega ELi, rahvusvahelisel, riiklikul ja kohalikul tasandil on siiski saavutatud vähe tuntavaid muutusi, nagu selgub FRA uuringutest ja aruannetest ning Euroopa Komisjoni 2019. aasta *aruandest romade integreerimise riiklike strateegiate rakendamise kohta*. Paljud romad elavad endiselt eraldatuses. Nad kogevad mitteromadest naabrite vaenulikkust ega usalda kohalikku ja riiklikku poliitikat, mis ei paku tõhusaid meetmeid romavastasusega võitlemiseks.

Euroopa Komisjoni suunistes liikmesriikidele Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide kasutamise kohta võitluses haridusliku ja ruumilise segregatsiooniga (*Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation*) nõutakse, et kõigi eluaseme- ja haridustoimingute puhul tuleks esimese võimalusena kaaluda segregatsiooni kaotamist. Suunistes juhitakse selgelt tähelepanu vajadusele vältida uute haridusasutuste ehitamist ruumiliselt segregeeritud asumitesse.

Alates FRA viimasest uuringust 2016. aastal on vähe edenetud haridusliku segregatsiooni tõkestamisel. Roma õpilased paigutatakse endiselt eraldi klassidesse või koolidesse, mõnel juhul segregeeritud erikoolidesse, vaatamata ekspertide ja kodanikuühiskonna organisatsioonide koostatud haridusliku segregatsiooni kaotamise vahendite, juhendite ja käsiraamatute olemasolule.

FRA ARVAMUS 4.1

ELi liikmesriigid peaksid tõhustama tegevust segregatsiooni kaotamiseks koolides, nagu on nõutud rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis, et vältida diskrimineerimist rassilise või etnilise päritolu alusel ja vöidelda romavastasusega. Seda tehes võiksid liikmesriigid kaalutleda erinevate meetodite kasutamist. Näiteks võiksid nad läbi vaadata koolipiirkondadega hõlmatud piirkonnad ja korraldada roma õpilaste transpordi, et vältida nende koondumist teatud koolidesse, pakkudes samal ajal roma õpilastele vajalikku toetust, et parandada nende õpitulemusi ja edendada nende integreerimist tavaklassidesse.

FRA ARVAMUS 4.2

ELi liikmesriigid peaksid tugevdama romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiatega või integreeritud poliitikameetmete eluasemega seotud osi, tagamaks, et kõikidel romadel oleks piisava tasemega segregeerimata eluase. Liikmesriigid võiksid sellega seoses kaaluda riiklike reformikavade kohandamist Euroopa poolaasta raames, et need hõlmaksid romade väga halbade eluasemetingimuste lahendamise meetmeid. Lisaks peaksid ELi liikmesriigid tagama, et nad kasutavad Euroopa struktuuri- ja investeerimisfonde tõhusalt, et tõkestada eluasemega seotud segregatsiooni ja parandada juurdepääsu piisava tasemega eluasemele.

FRA ARVAMUS 4.3

ELi liikmesriigid peaksid parandama romade kaasamise edenemise seire andmekogumismeetodeid ja -vahendeid, et oleks võimalik koguda võrdõiguslikkuse andmeid keskses teemavaldkonnades, mida hõlmab nõukogu 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta. Andmed peaksid võimaldama täielikus kooskõlas isikuandmete kaitse eeskirjadega tõhusalt jälgida segregatsiooni kõrvaldamise tegevust riiklikul ja kohalikul tasandil.

Harta artiklis 34 tunnustatakse ja austatakse konkreetselt õigust sotsiaalabile ja eluasemetoetusele, et tagada inimväärne elu kõigile neile, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, kooskõlas ELi ning riikliku õiguse sätetega sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vastu võitlemise kohta. Lisaks nõutakse rahvusvahelistes inimõigusi käsitlevates õigusaktides, näiteks majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelises paktis ning Euroopa sotsiaalhartas (muudetud), et riigid tagaksid igaühele piisava tasemega eluaseme.

Sellest hoolimata elavad paljud romad endiselt eraldatuses ning sageli kohutavates tingimustes. Kui romad elavad ehitusloata majades või hurtsikutes, jätkavad mõned kohalikud omavalitsused nende väljatõstmist, järgimata rahvusvahelises inimõigustealases õiguses sätestatud kaitsemeetmeid, ning jätavad nad kodutuks.

Segregatsioon etnilise päritolu alusel rikub Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 21 diskrimineerimiskeelu kohta ning Euroopa sotsiaalõiguste samba 3. põhimõtet võrdsete võimaluste kohta ja 19. põhimõtet eluaseme kohta.

Segregatsioonivastased meetmed peaksid põhinema etnilise päritolu alusel osandatud andmetel. Enamikus ELi liikmesriikides sellised andmed praegu puuduvad. Mõni liikmesriik ei soovi etnilise päritolu alusel osandatud andmeid koguda või tunnustada nende kogumise vajadust. Sellised andmed on vajalikud ERFi, ESF+ ja Ühtekuuluvusfondi suhtes kohaldatavate kavandatud rakendamistingimuste järelevalveks. Rakendamistingimuse nr 4 „Sotsiaalsem Euroopa Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise kaudu“ täitmise ühe kriteeriumi kohaselt peavad romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad sisaldama segregatsiooni ennetamise ja kõrvaldamise meetmeid.

5

VARJUPAIGA-, VIISA- JA RÄNDEKÜSIMUSED, PIIRID JA INTEGRATSIOON

Põhiõiguste järgimine piiridel oli endiselt üks peamisi inimõigustega seotud probleeme ELis. Inimesed hukkusid merel, humanitaarpäästepaate ähvardati ning väideti vägivalda kasutamist ja mitteametlikku tagasisaatmist. Mõnes liikmesriigis kogesid varjupaigataotlejad endiselt ülerahvastatust ja kodutust. Schengeni hindamiste esimese viieaastase tsükli ajal leiti põhiõigustega seotud puudusi tagasisaatmispoliitikas, kuid vähem piirihalduses. EL võttis vastu õigusaktid, milles on sätestatud õiguslik alus tema suuremahuliste IT-süsteemide koostalitlusvõimeliseks muutmiseks. Nimetatud süsteeme reguleerivates õigusaktides on sätestatud kaitsemeetmed, kuid nende tõhusus sõltub sellest, kuidas neid rakendatakse. Samas on seoses sisserändega suurenenud laste kinnipidamine. Endiselt esines puudusi 18aastaseks saavate saatjata laste õigustes ja teenustes, mis kahjustas nende sotsiaalset kaasamist.

Põhiõiguste järgimine piiridel on ELis endiselt üks peamisi probleeme. 2019. aastal esitati jätkuvalt väiteid vägivalda kasutamise ja mitteametliku tagasisaatmise kohta. Samas hukkusid merel inimesed, kes püüdsid jõuda ELi, ning ähvardati humanitaarpäästepaate. Viivitused maaleetulekul seavad ohtu merel päästetud rändajate ja pagulaste turvalisuse ja füüsilise puutumatuse. ELi suuremad volitused piiridel toovad kaasa suurema vastutuse seoses põhiõigustega. ELi seadusandja tagas Frontexile mitmesugused sisevahendid põhiõiguste kaitsmiseks.

FRA ARVAMUS 5.1

ELi liikmesriigid peaksid tugevdama õiguskaitseasutuste kuritarvituste vastaseid ennetusmeetmeid. Samuti peaksid nad tõhusalt uurima kõiki usaldusväärseid väiteid tagasi- ja väljasaatmise ning õiguskaitseasutuste vägivalda kohta piiridel, eelkõige neid, mille on esitanud seadusjärgsed riiklikud inimõigusasutused. Nad peaksid tegema koostööd asjaomaste rahvusvaheliste organisatsioonide ja kolmandate riikidega, et tagada merel päästetud rändajate ja pagulaste ohutu, kiire ja prognoositav maaleetulek viisil, mis vastab tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttele. Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet peaks tagama kõigi tema uues määruuses sisalduvate põhiõigusi käsitlevate sätete tõhusa rakendamise.

FRA ARVAMUS 5.2

Et edendada rahvusvahelisest ja ELi õigusest tulenevat lapse õigust kaitsele ja hoolitsusele, peaksid EL ja tema liikmesriigid töötama välja usaldusväärsed ja tõhusad süsteemid, mis muudaksid tarbetuks laste kinnipidamise varjupaiga taotlemisel või tagasisaatmise eesmärgil. See kehtib olenemata sellest, kas lapsed on ELis üksi või koos oma pereliikmetega.

FRA ARVAMUS 5.3

Euroopa Komisjon peaks pöörama Schengeni hindamises rohkem tähelepanu Schengeni piirieskirjades sisalduvatele põhiõiguste kaitsemeetmetele, sealhulgas tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte järgimisele.

FRA ARVAMUS 5.4

Euroopa Komisjon peaks suuremahuliste IT-süsteemide käivitamisel ja nende põhiõigustele avaldatava mõju hindamisel täielikult ära kasutama riikliku ja ELi tasandi spetsialiseeritud inimõigusasutuste ja -ametite eksperditeadmisi.

EL ja tema liikmesriigid peaksid lisama kõikidesse suuremahuliste IT-süsteemide käitamise ja nende koostalitlusvõime tehnilistesse kirjeldustesse tugevad põhiõigusi käsitlevad sätted, eelkõige seoses andmekaitse ja mittediskrimineerimise nõuetega. Selle eesmärk on tagada, et selliseid süsteeme pakkuv sektor pööraks nõuetekohast tähelepanu vajadusele järgida asjakohaseid rahvusvahelisi ja ELi õigusnorme. Võimalikud meetmed võivad hõlmata siduvat nõuet kaasata tehnoloogia arendamisega tegelevatesse rühmadesse andmekaitseeksperdid ja inimõigusspetsialistid, et tagada põhiõiguste lõimitud järgimine.

FRA ARVAMUS 5.5

Euroopa Komisjon peaks 2020. aastaks kavandatud uues integratsiooni ja kaasamise tegevuskavas rõhutama vajadust jätkata saatjata laste toetamist nende üleminekul täiskasvanuikka. Samuti tuleks julgustada ELi liikmesriike täielikult ära kasutama riikliku õiguse pakutavaid võimalusi.

Kuigi ELi õigus ei keela laste kinnipidamist rände korral, tulenevad hartast ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikast ranged nõuded. Varjupaika taotlevalt või tagasisaadetavalt lapselt võib vabaduse võtta üksnes erakorralise viimase abinõuna. Praktikas ei ole siiski laste kinnipidamine seoses sisserändega ELis sageli erakorraline meede.

Schengeni hindamis- ja järelevalvemehhanismi eesmärk on jälgida, kuidas rakendatakse Schengeni *acquis*'d, mis on sisepiiridel kontrolli puudumise kompenseerimiseks kehtestatud ELi õigusaktide kogum. Schengeni hindamiste esimese viieaastase tsükli ajal tuvastati põhiõiguste kaitse puudusi tagasisaatmispoliitikas, kuid vähem piirihalduses.

Euroopa Liit on loonud vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal kolm suuremahulist IT-süsteemi ja võtnud vastu õigusaktid veel kolme süsteemi loomiseks. Need IT-süsteemid aitavad hallata rännet, varjupaigaküsimusi, piire ja politseikoostööd ning lõppkokkuvõttes tugevdada sisejulgeolekut. EL muutis oma suuremahulised IT-süsteemid koostalitlusvõimeliseks ja lisas asjakohased põhiõiguste kaitse meetmed. Süsteemid peavad neid kaitsemeetmeid siiski praktikas rakendama. Koostalitlusvõimet käsitlevate määruste kohaselt peab komisjon hindama koostalitlusvõime mõju põhiõigustele ja diskrimineerimiskeelule.

Kui saatjata lapsed saavad 18aastaseks, kogevad nad puudusi õigustes ja teenustes. See kahjustab nende sotsiaalset kaasamist. Paljudes ELi liikmesriikides on kehtestatud kord toetada selliseid isikuid sihipäraselt isegi pärast 18aastaseks saamist. Praktikas saab siiski väga vähe lapsi sellist toetust.

6

INFOÜHISKOND, PRIVAATSUS JA ANDMEKAITSE

2019. aasta oli esimene täisaasta, mil kohaldati isikuandmete kaitse üldmäärust. Uuendatud ja laiendatud volitustega andmekaitse järelevalveasutused juhtisid jõustamise protsessi kogu ELis. Nende töökoormus oli suur ja kasvas pidevalt. Andmekaitsele spetsialiseerunud kodanikuühiskonna organisatsioonid osutasid kindlateks liitlasteks isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamisel. Samas tekitas uute tehnoloogiate, näiteks tehisintellekti ja näotuvastuse üha suurenev kasutamine jätkuvalt probleeme seoses põhiõigustega, sealhulgas seoses privaatsuse ja andmekaitsega. Nagu varasematelgi aastatel, ohustas isikuandmete ja uute tehnoloogiate väärkasutamine nii põhiõigusi kui ka demokraatlikke protsesse. Endiselt esines ebaseadusliku veebisisu ja väärinfo probleeme, mistõttu riiklikud ja rahvusvahelised sidusrühmad vaatasid läbi nende tõhusa lahendamise õiguslikud ja tehnilised võimalused.

Alates isikuandmete kaitse üldmääruse jõustumisest on andmekaitse järelevalveasutuste töökoormus olnud enneolematult suur. Uurimiste ja kaebuste arv on enamikus ELi liikmesriikides kahekordistunud. Kontaktid isikuandmeid töötlevate avaliku ja erasektori üksustega on mõnikord isegi kolmekordistunud. Samas pidid järelevalveasutused korraldama teadlikkust suurendavaid ja koolitustegevusi, selgitades andmekaitseasutuste tegevust nii üksikisikutele kui ka andmekaitse spetsialistidele.

Mitme andmekaitse järelevalveasutuse finants- ja inimressursid suurenesid 2019. aastal, kuid mitu neist järelevalveasutustest rõhutas, et ressursid ei ole veel piisavad, et töökoormusega toime tulla. See võib lõpuks ohustada nende asutuste volituste täitmist.

FRA ARVAMUS 6.1

ELi liikmesriigid peaksid tagama, et riiklikud andmekaitse järelevalveasutused saavad piisavad vahendid oma volituste tõhusaks täitmiseks. ELi liikmesriigid peaksid toetama riiklike andmekaitse järelevalveasutuste töökoormuse sõltumatut ja objektiivset läbivaatamist, et hinnata, kas praegused eelarved ja inimressursid võimaldavad neil oma volituste ja ülesannetega toime tulla.

FRA ARVAMUS 6.2

ELi liikmesriigid peaksid tagama kvalifitseeritud kodanikuühiskonnaorganisatsioonide piisava rahastamise, kuna need organisatsioonid on andmekaitse-eeskirjade kohaldamisel ja täitmisel peamised sidusrühmad. ELi liikmesriikidel soovitatakse tungivaltp kasutada liikmesriigi õiguses isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 80 lõikes 2 sätestatud avamisklauslit, et võimaldada kvalifitseeritud kodanikuühiskonnaorganisatsioonidel esitada andmekaitse rikkumiste kohta kaebusi sõltumata andmesubjekti volitusest.

FRA ARVAMUS 6.3

ELi ja liikmesriikide seadusandjad peaksid tagama, et tulevastes ja praegustes ELi õigusraamistikutes ja ettevalmistavas seadusandlikus tegevuses käsitletakse ning edendataks tehisintellekti tehnoloogiate kasutamise korral põhiõigustele avalduva mõju läbipaistvat ja põhjalikku hindamist. Sellele lisaks on oluline sõltumatute järelevalveasutuste tehtav järelevalve, et tagada vastutus, usaldusväärsus ja õiglus.

Kvalifitseeritud kodanikuühiskonnaorganisatsioonide õiguslikud ja tehnilised teadmised on andmekaitse ja privaatsusega seotud õiguste kohaldamisel väga olulised. Andmesubjektidele isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 80 lõikega 1 antud õigus volitada end esindama mittetulunduslikku asutust, organisatsiooni või ühendust on kasulik meede. Sellegipoolest on vähe liikmesriike kasutanud artikli 80 lõiget 2, mis lubab liikmesriikidel anda sellistele asutustele õiguse algatada kohtumenetlusi andmesubjektide volitusteta.

Sarnaselt järelevalveasutustega on alates isikuandmete kaitse üldmääruse jõustumisest oluliselt suurenenud kodanikuühiskonna organisatsioonide töökoormus seoses uurimiste ja kaebustega. Neil on siiski täiendavaid probleeme, sest neil on vähe vahendeid. Lisaks on tehnilise keerukuse tõttu raske saada põhiõiguste võimalike rikkumiste tõendeid.

Tehisintellekti vahendite innovatsiooni ja arendamise valdkonnas on suur konkurents ning EL püüab selles olla juhtpositsioonil. Mitmel ELi liikmesriigil, kes kasutavad tehisintellekti julgeolekuvaldkonnas ja sotsiaal-majanduslikes sektorites, on olnud suuri raskusi tehnoloogia läbipaistvaks muutmisel. Hoolimata tehisintellekti eetilise kasutamise teadvustamiseks toimuvast tegevusest ei ole europlased teadlikud mõjust põhiõigustele, näiteks eraelu puutumatus või mittediskrimineerimise õigusele, ega sellest, kuidas tehisintellekti tehnoloogiat täpselt kasutatakse. Näiteks on diskrimineerimist raske tõendada, kui automaatsel otsustamisel kasutatakse keerukaid algoritme. Lisaks võib andmete automaattöötamise kaudu profileerimine tekitada sotsiaalset tõrjutust, mida liikmesriigid peavad suureks ühiskondlikuks riskiks. Üksikud kohtuasjad juba vormivad poliitikakujundamist ja seadusandlikke protsesse ning edendavad neis muudatuste tegemist. Ei ole kindlalt välja kujunenud, kuidas kaitsta põhiõigusi ja jälgida nõuetele

vastavust enne tegelike rikkumiste toimumist.

Viis aastat pärast seda, kui Euroopa Liidu Kohus tunnistas kehtetuks andmete säilitamise direktiivi (2006/24/EÜ), on ELi ja liikmesriikide tasandil vähe edenenud kehtivate eeskirjade kohandamisel Euroopa Liidu Kohtu praktika nõuetega. Enamik liikmesriikide tegevusest keskendub nõuetele, mille kohaselt peab õiguskaitseasutustel olema seaduslik juurdepääs teenuseosutajate säilitatavatele andmetele. Kui mõni erand välja arvata, on enamik liikmesriike hoidnud alles andmete üldise säilitamise süsteemi, mis hõlmab kõiki abonente ja registreeritud kasutajaid, kõiki elektroonilise side vahendeid ja kõiki liiklusandmeid, ning ei näe ette eesmärgist sõltuvat eritlemist, piiramist ega erandeid. Liikmesriikide kohtud paluvad Euroopa Liidu Kohtult täiendavaid selgitusi varasemates kohtuasjades kehtestatud kriteeriumide kohta; mitu eelotsusemenetlust selles küsimuses alles toimub.

FRA ARVAMUS 6.4

ELi liikmesriigid peaksid vaatama läbi liikmesriigi eeskirjad, mis käsitlevad andmete säilitamist teenuseosutajate poolt, et viia need vastavusse Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika nõuetega.

7

LAPSE ÕIGUSED

2019. aastal, 30 aastat pärast ÜRO lapse õiguste konventsiooni vastuvõtmist, tekkisid uued poliitika arengud ELi tasandil. Euroopa Komisjoni uus koosseis kohustus vastu võtma uue tervikliku laste õiguste strateegia. Üks prioriteete oli ELi lastegarantii loomine. See on oluline, sest kuigi olukord on veidi paranenud, on peaaegu iga neljas laps Euroopas endiselt vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus. Suurim risk on rändetaustaga või vähem haritud vanemate lastel. Liikmesriigid pidid 2019. aasta juuniks liikmesriigi õigusesse üle võtma direktiivi, mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatise. Mitu liikmesriiki tegeles siiski kogu aasta jooksul veel oma õigusaktide muutmiselega. Euroopa Komisjon algatas seitsme liikmesriigi suhtes teatamata jätmise tõttu rikkumismenetluse. Audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv, mille eesmärk on tugevdada veebiohutust, tuleb liikmesriikide õigusesse üle võtta 2020. aastal. Sellega seoses on edenemine olnud tagasihoidlik. Samas tuli Euroopa Komisjonil algatada rikkumismenetlus 23 liikmesriigi suhtes, kes ei olnud rakendanud seksuaalse kuritarvitamise direktiivi, kuigi seksuaalne kuritarvitamine internetis üha kasvab.

Peaaegu iga neljas laps elab ELis jätkuvalt vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus. See tõstatab probleeme Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 24 alusel, milles on sätestatud, et „[l]astel on õigus heaoluks vajalikule kaitsele ja hoolitsusele“, ning tulenevalt Euroopa sotsiaalõiguste sambast, milles on sätestatud laste õigus kaitsele vaesuse eest. 2019. aastal väljendasid Euroopa Parlament ja Euroopa Komisjon tugevat poliitilist tahet võidelda laste vaesuse vastu ja luua ELi lastegarantii. Garantii tekkimiseks peab kõigi ELi institutsioonide, sealhulgas ELi nõukogu, ja liikmesriikide tugev poliitiline tahe jätkuma.

ELi lastegarantii peaks tagama, et igal vaesuses elaval lapsel, eelkõige haavatavas olukorras oleval lapsel, on juurdepääs piisavale toidule, korralikule eluasemele ning tasuta tervishoiule, haridusele ning alusharidusele ja lapsehoiule. See aitaks täita ELi ja liikmesriikide õiguslikke kohustusi lapse õiguste valdkonnas. Samuti aitaks see rakendada kestliku arengu tegevuskava 2030 peamist poliitilist kohustust mitte kedagi kõrvale jätta.

Euroopa Parlament on rõhutanud piisava rahastamise tähtsust ELi ja riiklikul tasandil, et toetada tulevast lastegarantii. Ta on teinud ettepaneku, et liikmesriigid eraldaksid Euroopa Sotsiaalfond+ raames programmitöö perioodiks aastatel 2021–2027 vähemalt 5,9 miljardit eurot lastegarantii toetamiseks.

FRA ARVAMUS 7.1

ELi seadusandja peaks tagama tulevase ELi lastegarantii piisava rahastamise ELi fondide kaudu ja selle seadmise konkreetseks investeerimisprioriteediks programmitöö perioodil aastatel 2021–2027. ELi institutsioonid peaksid kaalutlema ELi lastegarantiiid käsitleva soovitusel vastuvõtmist, et anda sellele tõhusaks rakendamiseks vajalikke juhiseid. Need peaksid sisaldama tegevuskava ja konkreetseid poliitikameetmeid viidetega õigus- ja poliitikakohustustele. Euroopa poolaasta raames tuleks vaadata läbi selle soovitusel seotud korrapärased vahearuanded ja lisada asjakohane teave riigipõhises soovitusesse, eelkõige kuna rakendamise toetamiseks kasutatakse ELi fondide.

FRA ARVAMUS 7.2

ELi liikmesriigid peaksid menetluslike tagatiste direktiivi üle võtma, et tagada menetluslike tagatiste tõhus kohaldamine kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste suhtes. Nad peaksid soodustama selle rakendamist, aidates kriminaalmenetluses osalevaid õigustöötajaid professionaalse nõustamise ja koolituse kaudu. Euroopa Komisjon võiks ELi liikmesriike täiendavalt toetada, näiteks anda täiendavaid õiguslikke suuniseid ja soodustada praktiliste kogemuste vahetamist liikmesriikide vahel. ELi liikmesriigid ja Euroopa Komisjon peaksid hindama ja arvestama laste endi kogemusi ja seisukohti seoses sellega, kui tõhusalt need menetluslikud tagatised on kehtestatud.

FRA ARVAMUS 7.3

ELi liikmesriigid peaksid koostöös teenuseosutajate ja asjaomaste kodanikuühiskonna osalejatega tuvastama ja välja töötama asjakohased meetmed selge teabe andmiseks isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamise kohta laste suhtes, et tasakaalustada kohustus lapsi kaitsta ja vajadus tagada lastele juurdepääs internetile. Laste kaitse tagamiseks peaks Euroopa Komisjon aitama liikmesriikidel ja teenuseosutajatel jõuda kokkuleppele vanuse kontrollimise standardvahendite suhtes.

FRA ARVAMUS 7.4

ELi liikmesriigid peaksid alustama või jätkama audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi ülevõtmist. Nad peaksid seejuures tihedalt konsulteerima teenuseosutajate ja asjaomaste kodanikuühiskonna osalejatega. Samuti peaksid nad pöörama erilist tähelepanu võitlusele laste seksuaalse kuritarvitamise vastu veebis, eelkõige lasteporno jagamise vastu, nagu on nõutud direktiivi artiklis 28b.

ELi liikmesriigid peaksid tegema kõik endast oleneva seksuaalse kuritarvitamise direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks ning tagama õigusaktid ja asjakohased poliitikameetmed. Nende eesmärk peaks olema edukalt ennetada seksuaalse kuritarvitamise kuritegusid, kaitsta ohvreid eakohasel viisil ja anda kohtu alla kurjategijad mis tahes vormis veebis toime pandud seksuaalse kuritarvitamise eest.

ELi liikmesriigid pidid võtma menetluslike tagatiste direktiivi (2016/800/EL) riiklikku õigusesse üle 11. juuniks 2019. Selle direktiiviga kindlustatakse menetluslikud tagatised lastele, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad või süüdistatavad. See hõlmab Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 48 sätestatud kaitseõigust ja süütuse presumptsiooni ning harta artiklis 24 sätestatud lapse huvide esikohale seadmist. Direktiivi preambulis kutsutakse üles võtma arvesse Euroopa Nõukogu suuniseid lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta.

Tähtjaks teatas täielikust ülevõtmisest siiski ainult 13 liikmesriiki. Euroopa Komisjon algatas seitsme liikmesriigi suhtes teatamata jätmise tõttu rikkumismenetluse.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24 on sätestatud laste õigus kaitsele ja ärakuulamisele. Veebimaailmas on need õigused sageli ohus.

Isikuandmete kaitse üldmääruses on sätestatud, et alla 16aastaste laste puhul annab vanemliku vastutuse kandja nõusoleku või loa nende isikuandmete töötlemiseks seoses infoühiskonna teenustega, mida pakutakse otse lastele. Liikmesriigid võivad siiski sätestada nõusoleku andmiseks noorema vanuse, kuid mitte alla 13 eluaasta. Liikmesriigid on kehtestanud erinevad vanusepiirangud, mis on vahemikus 13–16 aastat. Isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamist käsitlev Euroopa Komisjoni eri sidusrühmi hõlmav eksperdirühm on märkinud, et puuduvad suunised nõusoleku andmise vanusepiirangute ja vanuse kontrollimise vahendite kohta.

Läbivaadatud audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi (direktiiv (EL) 2018/1808) liikmesriigi õigusesse ülevõtmisel, mille tähtaeg on 2020. aasta septembris, edeneti vähe. Direktiiviga reguleeritakse laste juurdepääsu kogu audiovisuaalmeediale, sealhulgas näiteks videote jagamise platvormidele (nt YouTube või Instagram). Samuti nõutakse selles, et liikmesriigid võtaksid asjakohaseid meetmeid lasteporno vastu.

Laste seksuaalne kuritarvitamine veebis on sagenenud. 2019. aastal algatas Euroopa Komisjon rikkumismenetlused 23 ELi liikmesriigi suhtes, kes ei olnud seksuaalse kuritarvitamise direktiivi (2011/93/EL) rakendanud.

8

ÕIGUSKAITSE KÄTTESAADAVUS

ELi institutsioonid püüdsid 2019. aastal parandada ohvrite juurdepääsu hüvitistele ja õigusemõistmisele. ELi nõukogu kutsus üles koostama uut ohvrite õiguste strateegiat. Sellega tunnistatakse, et ohvrite kaitses esineb endiselt puudusi, ning antakse märku, et liikmesriigid on pühendunud ohvrite õiguste jõustamisele. Nõukogu kutsus FRAd ja teisi ELi asutusi üles toetama liikmesriike selles tegevuses. Mõned liikmesriigid olid 2019. aastal jätkuvalt Istanbuli konventsiooni vastu. See ajendas Euroopa Parlamenti eriti jõuliselt reageerima. Ta palus Euroopa Liidu Kohtul käsitleda ELi konventsiooniga ühinemise asjakohase õigusliku aluse eri aspekte. Samal ajal jätkusid probleemid kohtute sõltumatusega. Need rõhutasid vajadust tõhusamalt koordineeritud tegevuse järele õigusriigi kaitsmisel. Euroopa Komisjon esitas tegevuskava, milles tegi nn õigusriigi tsükli ettepaneku.

Peaaegu pooltes ELi liikmesriikides võeti 2019. aastal vastu või jõustusid õigusaktid kuriteoohvrite õiguste direktiivi (2012/29/EL) paremaks rakendamiseks. Olulist arengut ei toimunud siiski seoses ohvrite õigusega menetluses osaleda.

Mitu liikmesriiki kõrvaldas suure lünga ohvrite õiguste tagamisel, pakkudes esimest korda ohvriabiteenuseid kuriteoohvrite kõikidele kategooriatele. Teised liikmesriigid võtsid meetmeid ohvrite kaitsmiseks menetluse ajal ja teisese ohvristamise vältimiseks.

ELi nõukogu võttis 3. detsembril 2019 vastu järeldused ohvrite õiguste kohta. Need tuginevad osaliselt tõenditele FRA 2019. aasta aruannetest, mis käsitlevad vägivalgakuritegude ohvrite õiguskaitset. Järeldustes tõdetakse, et on vaja meetmeid, mis parandavad ohvrite juurdepääsu õiguskaitsele ja hüvitistele. Samuti kutsutakse neis Euroopa Komisjoni üles koostama ohvrite õiguste tuleviku kohta ELi strateegiat aastateks 2020–2024.

FRA ARVAMUS 8.1

ELi liikmesriike julgustatakse jätkama tegevust ohvrite õiguste tõhusaks rakendamiseks praktikas. Nad peaksid pöörama erilist tähelepanu meetmete kehtestamisele, mis tagavad, et ohvritel on kriminaalmenetluse ajal juurdepääs hüvitistele ja et nad saavad vägivallakuriteo ohvritena kuriteo tõttu kantud kahju eest piisavat hüvitist. Samuti peaksid ELi liikmesriigid tõhustama tegevust, et tagada ohvrite asjakohane roll kohtumenetlustes.

FRA ARVAMUS 8.2

EL ja kõik liikmesriigid, kes ei ole seda veel teinud, peaksid Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalga ja perevägivalga ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (Istanbuli konventsiooni) ratifitseerima. FRA julgustab liikmesriike tegelema lüünkadega liikmesriigi õigusaktides, mis käsitlevad vägivalga ohvritena kannatanud naiste kaitset.

FRA ARVAMUS 8.3

EL ja tema liikmesriigid peaksid veelgi tõhustama oma tegevust ja koostööd, et säilitada ja tugevdada kohtute sõltumatust, mis on õigusriigi väga oluline osa. Uue õigusriigi tsükli ettepanekuga seotud tegevus võiks hõlmata paremaid suuniseid ELi liikmesriikidele, et nad tunneksid ära võimalikke õigusriigiga seotud küsimusi ja tegeleksid nendega. Lisaks peaksid asjaomased ELi liikmesriigid võtma viivitamata meetmeid, et täita täielikult Euroopa Liidu Kohtu asjakohaseid otsuseid ning järgida soovitusi, mida Euroopa Komisjon annab oma õigusriigi meneluse raames.

lirimaa ratifitseeris 2019. aastal Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalga ja perevägivalga ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (Istanbuli konventsioon), mis tähendab, et 2019. aasta lõpuks oli selle konventsiooni ratifitseerinud kokku 21 ELi liikmesriiki. Mitu liikmesriiki võttis meetmeid, et kriminaliseerida kõik tahtevastased seksuaalaktid, nagu on sätestatud Istanbuli konventsiooni artiklis 36, selle asemel et piirata sellised kuriteod nagu vägistamine jõu või füüsilise vägivalga kasutamisega seotud olukordadega.

EL püüdis tagada, et konventsiooni ratifitseeriks EL ja kõik liikmesriigid, ehkki mõni liikmesriik väljendas konventsioonile häälkat vastuseisu, kuigi oli sellele alla kirjutanud.

Sõltumatu kohtusüsteem on õigusriigi ja õiguskaitse kättesaadavuse alus (vt ELi lepingu artikkel 19, ELi toimimise lepingu artikli 67 lõige 4 ja ELi põhiõiguste harta artikkel 47). Mitmes liikmesriigis suurenesid õigusvaldkonna probleemid, eelkõige seoses kohtute sõltumatusega. See ajendas Euroopa Komisjoni esitama õigusriigi tugevdamise tegevuskava. Ta tegi nn õigusriigi tsükli ettepaneku. See hõlmab Euroopa Parlamenti ja ELi nõukogu ning seda kohaldatakse kõigi ELi liikmesriikide suhtes, keskendudes eelkõige nendele riikidele, kus tuvastatakse riske.

9

PUUETEGA INIMESTE ÕIGUSTE KONVENTSIOONI RAKENDAMISE ARENGUD

Kümme aastat pärast nõukogu 2009. aasta novembri otsust ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni sõlmimise kohta Euroopa Ühenduse nimel toimus 2019. aastal mitu olulist arengut. Need kujundavad konventsiooni rakendamise teist kümnendit ELis ja tema liikmesriikides. Ametisse nimetati esimene Euroopa Komisjoni võrdõiguslikkuse volinik, kes vastutab puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise eest. Võeti vastu Euroopa juurdepääsetavuse akt, millega kehtestati valitud toodete ja teenuste puhul ühised juurdepääsetavusnõuded. Euroopa Parlament ja ELi nõukogu jõudsid esialgsele kokkuleppele puude ja juurdepääsetavuse sõnastuse kohta seoses Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidega. Alustati puuetega inimesi käsitleva strateegia 2010–2020 hindamist. See annab teavet tulevase puuetega inimesi käsitleva ELi strateegia jaoks. Liikmesriigid võtsid meetmeid, et tagada puuetega inimestele kaasav haridus ja võrdõiguslikkus tööhõives. Mitu liikmesriiki võttis ka meetmeid, et tagada kõikidele juurdepääsetav tehiskeskkond. Liikmesriikide valimisseaduste muutmine andis puuetega inimestele oluliselt rohkem võimalusi Euroopa Parlamendi valimistel osalemiseks, kuigi juurdepääsetavus jäi endiselt probleemseks.

FRA ARVAMUS 9.1

Puuetega inimesi käsitlevas ELi strateegias 2020. aasta järgseks ajaks tuleks käsitleda kõiki soovitusi, mis tulevad puuetega inimeste õiguste komitee 2015. aastal vastu võetud lõppjäreldest.

Täpsemalt peaks puuetega inimesi käsitlev ELi strateegia 2020. aasta järgseks ajaks tagama järgmist:

- puuetega inimeste õiguste konventsiooni sätteid integreeritakse kõikide asjakohaste valdkondade ELi õigusaktidesse, poliitikatesse ja programmidesse, sealhulgas nendesse, mis käsitlevad uute tehnoloogiate kasutamist;
- puuetega inimesed, nende esindusorganisatsioonid ja asjaomased kodanikuühiskonna organisatsioonid on asjakohaselt kaasatud uue strateegia rakendamisse ja järelevalvesse;
- kõigis ELi institutsioonides, organites ja asutustes on määratud nõuetekohaselt koostöölased puuetega inimeste teabekeskused;
- liikmesriikide kogutud asjakohased andmed on osandatud viisil, mis võimaldab jälgida puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamist.

FRA ARVAMUS 9.2

EL ja tema liikmesriigid peaksid tagama, et puuetega inimeste õigusi, mis on sätestatud puuetega inimeste õiguste konventsioonis ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas, järgitaks Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest väljamaksete tegemisel täielikult. See maksimeerib ELi fondide potentsiaali toetada iseseisvat toimetulekut. EL peaks sellega seoses vastu võtma uued rakendamistingimused, tagades ELi põhiõiguste harta ja puuetega inimeste õiguste konventsiooni tõhusa rakendamise, nagu on sätestatud ühissätete määruse ettepanekus, mille Euroopa Komisjon esitas mitmeaastase finantsraamistiku (2021–2027) jaoks. Rahaliste vahendite ja nende tulemuste tõhusa seire võimaldamiseks peaksid EL ja tema liikmesriigid võtma meetmed, et kaasata puuetega inimeste organisatsioonid ning seadusjärgsed riiklikud inimõigusasutused Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide järelevalvekomiteedesse. Inimressursside ja piisavate rahaliste vahendite eraldamine nendele organisatsioonidele ja asutustele ning ELi vahendite eraldamine sellel eesmärgil toetavad kavandatud rakendamistingimuste tõhusust.

FRA ARVAMUS 9.3

ELi liikmesriigid, kes ei ole veel ühinenud puuetega inimeste õiguste konventsiooni fakultatiivprotokolliga, peaksid kaalutlema selle ratifitseerimiseks vajalike meetmete võtmist, et saavutada fakultatiivprotokollil täielik ratifitseerimine kogu ELis. EL peaks samuti kaaluma kiiret ühinemist fakultatiivprotokolliga.

Saavutati enamik puuetega inimesi käsitleva Euroopa strateegia 2010–2020 eesmärkidest. Enamik komisjoni nimel korraldatud strateegia 2019. aasta hindamisel osalenuid leidis, et sellise strateegia olemasolu annab lisaväärtust. Nad rõhutasid ka strateegia konkreetseid tulemusi, näiteks Euroopa juurdepääsetavuse akti. See näitab, kui oluline on omada poliitikadokumenti, mis suunab tegevust ELi tasandil.

Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidel on oluline roll mitmesugustes poliitikavaldkondades, sealhulgas tegevustes, millega toetatakse liikmesriikide tegevust iseseisva toimetuleku saavutamise nimel. Euroopa Parlamendi ja nõukogu esialgne kokkulepe rahastamisperioodiks 2021–2027 kavandatud määruste kohta sisaldab olulisi põhiõigustega seotud tagatisi, eelkõige seoses kavandatud rakendamistingimustega ja järelevalvekomisjonide suurema rolliga. Kodanikuühiskonnal, sealhulgas puuetega inimeste organisatsioonidel ning riiklikel inimõigusasutustel, võib olla oluline roll rahaliste vahendite kasutamise tõhusal jälgimisel.

Kuus liikmesriiki ja EL ei ole puuetega inimeste õiguste konventsiooni fakultatiivprotokollil ratifitseerinud. See protokoll võimaldab üksikisikutel esitada kaebusi puuetega inimeste õiguste komiteele ja komiteel algatada konfidentsiaalseid uurimisi, kui komitee saab „usaldusväärset teavet, mis viitab konventsioonis sätestatud õiguste raskele või süstemaatilisele rikkumisele“ (artikkel 6).

2019. aastal oli põhiõiguste kaitstes nii edasiminekut kui ka tagasilööke. FRA 2020. aasta põhiõiguste aruandes esitatakse ülevaade peamistest arengutest ELis 2019. aasta jaanuarist detsembrini ning FRA arvamusend nende kohta. Selles käsitletakse põhiteemasid, mis kujundavad põhiõiguste arutelusid kogu ELis, tuues esile saavutused ja endiselt probleemseid valdkonnad.

Käesoleval aastal keskendutakse Euroopa Liidu põhiõiguste harta praegusele kohaldamisele. Ülejäänud peatükkides käsitletakse järgmisi teemasid: võrdõiguslikkus ja diskrimineerimiskeeld, rassism, ksenofoobia ja nendega seotud sallimatus, romade integreerimine, varjupaiga- ja rändeküsimused, infoühiskond, eraelu puutumatus ja andmekaitse, lapse õigused, õiguskaitse kättesaadavus ning puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise arengud.

PROMOTING AND PROTECTING YOUR FUNDAMENTAL RIGHTS ACROSS THE EU —

FRA *Fundamental Rights Report 2020* (FRA põhiõiguste aruanne 2020), täistekst –
<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

Aruande teemadega seotud FRA väljaanded:

- FRA (2020), *Põhiõiguste aruanne 2020 – FRA arvamus*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020-fra-opinions> (avaldatud kõigis 24 ELi ametlikus keeles)
- FRA (2020), *Ten years on: unlocking the Charter's full potential* (Kümme aastat hiljem: harta potentsiaali täielik avamine), Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/frr-focus-ten-years-charter> (avaldatud inglise ja prantsuse keeles)

Varasemad FRA aastaaruanded põhiõiguste valdkonna probleemide ja saavutuste kohta Euroopa Liidus on jätkuvalt kättesaadavad FRA [veebisaidil](#) (avaldatud inglise, prantsuse ja saksa keeles).

LISATEAVE

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viin – Austria
Tel +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights
 twitter.com/EURightsAgency
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus